

Torreya nucifera - een conifeer met noten

Piet de Jong

Het moet voor een buitenstaander, maar ook voor menig dendroloog of boomkweker, een vreemde gewaarwording zijn: lopend door een arboretum zie je opeens een naaldboom met op olijven gelijkende vruchten, die wel erg afwijken van de verwouwde kegels.

Bij een verdere kennismaking stuit je op nog veel meer zaken die *Torreya nucifera* tot een zeer intrigerende conifeer maken. Zo beschreef Linnaeus deze Japanse naaldboom in 1753 in *Species Plantarum* (p. 1040) als *Taxus nucifera*. Hoe kwam Linnaeus aan een herbarium van deze plant? Mogelijk was het een plant afkomstig van het herbarium dat Kaempfer tijdens zijn verblijf in de VOC vestiging op het Japanse eiland Decima had aangelegd. De plant werd volgens Bean al rond 1764 door een zekere Captain Cornwall gekweekt. Ook is het onduidelijk hoe die er aan kwam.

Een *Taxus* was het echter niet en in 1846 plaatsten Siebold en Zuccarini de plant in het geslacht *Torreya*: *T. nucifera* (L.) Sieb. & Zucc. Daar zou het niet bij blijven. In de loop van de tijd is een fraaie lijst van synoniemen ontstaan: *Caryotaxus nucifera* (L.) Henkel & Hochst.; *Foetataxus nucifera* (L.) Nelson; *Podocarpus nuciferus* (L.) Loudon, *Taxodium nuciferum* (L.) Brogn. Ex J.O. Voigt, *Tumion nuciferum* (L.) Greene; *Torreya ascendens* Nakai ex Uyeki; *Torreya fruticosa* Nakai; *Torreya igaensis* Doi & Morikawa; *Torreya macrosperma* Miyoshi en *Torreya unda* Miyoshi. Geen namen om te onthouden, alleen even een kijkje in de taxonomische keuken.

Het gaat dus om een Japanse naaldboom en in Japan bekend als 'Kaya'. Ze groeit van nature in de bergen in het zuiden van Honshu en de eilanden Kyushu en Shikoku. Ook op het eiland Cheju Du ten zuiden van Zuid Korea komt ze voor. In Japan is de plant in het wild vrij zeldzaam geworden en op de *Red Data List* van de International Union for the Conservation of Nature (IUCN) geplaatst.

Op de natuurlijke standplaatsen zijn het bomen die tot 20 m hoog kunnen worden, al is het doorgaans toch vooral een schaduwminnende struik. In cultuur blijft het een struik van maximaal 5-6 m hoog. De naalden lijken op die van de *Taxus* en vooral op die van *Cephalotaxus*. Het verschil is echter goed zichtbaar aan de on-

derzijde. Daar heeft *Torreya* twee smalle witte strepen met huidmondjes. Bij *Cephalotaxus* zijn dat er vele, bij *Taxus* zijn ze zeer onduidelijk.

De zaden zijn het interessantste kenmerk. Ze zijn eetbaar. In Japan worden ze zowel rauw als gekookt gegeten en gebruikt in gebak. Ze hebben een aangename zoete, aromatische en harsachtige geur. Ook de uit de zaden geperste olie wordt gebruikt in de keuken. Een echte lekkernij dus voor Japanners, maar bij overvloedig gebruik wel sterk laxerend. Er is ook een speciale selectie in cultuur voor de zaden, n.l. *T. nucifera* 'Shibunashigaya'.

Ook in de geneeskunst vinden de zaden toepassing, o.a. voor medicijnen tegen lint- en rondwormen en als laxeermiddel, maar dit gebruik is op zijn retour.

De struiken zijn volgens diverse bronnen tweehuizig, maar de twee struiken in het Von Gimborn Arboretum produceren beide zaden en zijn dus duidelijk eenhuizig. De ontwikkeling van de zaden vergt twee seizoenen. Ze staan in clusters van 1-8 bijeen. De planten zijn gemakkelijk van zaad te kweken; al kan het zonder stratificeren (6 maanden bij 3-5° C) wel een paar jaar duren alvorens de zaden kiemen. Jonge planten hebben uiterst scherpe naalden!

Gemakshalve had ik het in het begin over noten en vruchten. We hebben hier echter wel te doen met een naaktzadige! Op de afbeelding zien we dus zaden van de vrouwelijke kegeltjes. Ze zijn omgeven door een vlezige schil met daaronder een harde schaal. Op het oog dus sterk overeenkomend met vruchten van een notenboom, maar met een zeer verschillende ontwikkeling.

Torreya is een klein geslacht met zeven soorten, waarvan vier in China: *T. fargesii*, Franch., *T. grandis* Fort. Ex Lindl., *T. jackii* Chun en de in 2006 beschreven *T. parvifolia* Yi L. Yang & Long. De *Flora of China* geeft bij *T. jackii* aan dat het een bedreigde soort betreft (vulnerable), al is de situatie op de natuurlijke standplaatsen van de drie overige vast ook niet echt rooskleurig. *T. grandis* wordt wel aanbevolen bij herbebossing.

Evenmin rooskleurig vergaat het de Noord Amerikaanse soorten *T. californica* Torr. en *T. taxifolia* Arn. De laatstgenoemde is in Florida uiterst zeldzaam en zeer bedreigd. De teruggang is vooral veroorzaakt door een schimmelaantasting. Deze kwam in 1984 op de eerste Amerikaanse *Red Data List*. Het is de eerste soort die in het geslacht werd onderscheiden en bekend als de 'Stinking Yew'. Ze wordt alleen nog gevonden in een smalle strook langs de Apalachicola River, het Torreya State Park. Een vrijwilligersorganisatie is bezig op een meer noordelijke plek een nieuwe populatie op te bouwen (www.torreyagardians.org).

T. californica hoort van nature thuis langs de Californische kust en aan de voet van de Sierra Nevada. Ze wordt intussen daar ook steeds zeldzamer. De soort is in 2006 ook op de *IUCN Red List of Threatened Species* geplaatst.